

Тема 2

Фінансова криза та її вплив на формування системи антикризового фінансового управління

ПЛАН

- 2.1. Сутність антикризового управління на рівні держави
- 2.2. Антикризова фінансова політика в системі антикризового фінансового управління держави
- 2.3. Розвиток національних фінансових систем в умовах глобальної фінансової кризи
- 2.4. Фінансова політика попередження та ліквідації наслідків глобальної економічної нестабільності в зарубіжних країнах
- 2.5. Соціально-економічний розвиток України в умовах глобальної фінансової кризи
- 2.6. Фінансове регулювання розвитку економіки України у стані рецесії

2.1. Сутність антикризового управління на рівні держави

Криза розглядається як складне комплексне явище, поліфункціональне поняття, що може охоплювати соціально-економічну систему в її цілості.

Комплексність явища «криза» обумовлюється тим, що вона охоплює економічні, політичні, соціальні, духовні, культурні, екологічні, демографічні явища і процеси. Криза в розвитку держави – це закономірний і цілеспрямований процес незворотних змін, в основі якого покладено незворотність, спадковість та цілеспрямованість.

Незворотність змін характеризується виникненням нових можливостей, які раніше не існували; спадковість розвитку – обумовленістю кожного етапу соціально-історичного прогресу попереднім станом, який, в свою чергу, обумовлює наступний етап розвитку системи; цілеспрямованість дає основу управління кризовими ситуаціями, визначає підбір необхідних процедур та вибір необхідних ресурсів.

Поліфункціональність поняття «криза» характеризується поєднанням різних функцій в одному понятті:

криза
політики

криза
економіки

криза
культури

криза
державного
управління

глобальні
кризи

криза
правопорядку

екологічна
криза

Особливості «антикризового управління» та «управління в умовах кризи»

Антикризове управління	Управління в умовах кризи:
пріоритет довгострокового розвитку, а не отримання миттєвого ефекту;	необхідність отримання миттєвого результату, який можливо матиме негативні наслідки у майбутньому
коротстрокові цілі та завдання слідують загальній стратегії розвитку;	відсутність стратегічних цілей та завдань, коротстроковий характер планування;
прагнення до отримання максимальних позитивних результатів від кризи та максимальне зниження негативних явищ;	прагнення до акумулювання грошових ресурсів для уникнення миттєвих проблем, що призведе до вимушених втрат;
раціональне використання існуючих ресурсів у результаті переходу на інноваційний тип розвитку, слідуючи світовим тенденціям та зміні технологічного устрою;	жорстка економія ресурсів за рахунок зменшення витрат на розвиток, інновації, нововведення шляхом зменшення потреб ресурсів на здійснення перетворень
використання заходів активного характеру під час розробки стратегічних і тактичних планів;	використання заходів захисного характеру(скорочення виробництва, продаж об'єктів, скорочення робочих місць тощо);
фінансування та інвестування пріоритетних проектів та галузей на шляху до конкурентоздатності країни на світовій арені;	призупинення інвестиційної діяльності, інноваційних проектів, закриття галузей, що не працюють ефективно на цей час і не є прибутковими в цей період;

Сутність антикризового державного управління

це відносини між людьми під час цілеспрямованого впливу на суспільні процеси, виявлення законів формування відносин антикризового управління для встановлення принципів антикризової управлінської діяльності, форми й методи їх здійснення.

Результатом антикризової управлінської діяльності є

рішення, які спрямовані на реалізацію виходу із кризи, що потребує поглиблення антикризової діяльності, удосконалення функцій управління, які перебувають під впливом факторів об'єктивного і суб'єктивного.

Змістом антикризового державного управління є

виявлення законів і закономірностей, розробка принципів, функцій, форм і методів цілеспрямованої антикризової діяльності управлінської команди у процесі управління різними сферами суспільства, що потребують цілеспрямованого впливу управлінців.

Особливостями антикризового
державного управління є:

An empty, white, rounded rectangular box with a black border, intended for the first point of the list.An empty, white, rounded rectangular box with a black border, intended for the second point of the list.An empty, white, rounded rectangular box with a black border, intended for the third point of the list.

Соціально-економічна система має дві тенденції свого існування: функціонування і розвиток.

Функціонування

це підтримка
життєдіяльності,
збереження функцій, що
визначають цілісність
системи та її сутнісні
характеристики.

Розвиток

це придбання нової
якості, що зміцнює
життєдіяльність в умовах
середовища, яке
змінюється.

Ознаки кризи державного управління:

1. Загострення економічних і соціальних конфліктів, що мають яскраво виражений політичний характер, тому що вимоги і запити адресуються структурам влади для зміни її політичного курсу, стратегії і методів управління;

2. Нездатність державної влади керувати конфліктами, що розростаються, регулювати соціально-економічні процеси і відносини колишніми традиційними методами. Внутрішня і зовнішня державна політика більш виявляється як політика шарахання;

3. Розбалансованість структурно-функціональної системи управління і політичних інститутів влади, розрив взаємодії конструктивних зв'язків з навколишнім середовищем; крах легітимності державної влади;

4. Напружений стан суспільства.

Шляхи подолання кризових ситуацій:

1. Прогресивні зміни у способі життя населення;

2. Правове забезпечення діяльності органів державної влади і управління, встановлення демократичної процедури законотворчості, дія всіх державних органів у рамках і на основі закону, дотримання правових процедур вирішення спорів;

3. Упорядкування правового статусу державних органів, інших інститутів політичної системи (партій, громадських організацій і рухів, місцевого самоврядування); конкретизація повноважень різних учасників суспільної діяльності;

4. Значну роль грають правила відносин, що не мають юридичного характеру (усні і письмові домовленості між політиками). Всі учасники політичного процесу і управлінського впливу повинні дотримуватися визначених «правил гри».

Технологія антикризового управління - це комплекс послідовно здійснюваних заходів щодо; попередження, профілактики, подолання кризи, зменшення її негативних наслідків.

Технологічна схема складається із 8-ми блоків:

The diagram consists of eight empty, rounded rectangular boxes arranged in a vertical column. These boxes are intended for the user to list the eight components of the technological scheme mentioned in the text above.

Управлінські функції держава реалізує у сферах:

1. Підприємства державного підпорядкування. управління ними як майновими комплексами здійснює Фонд державного майна України. Оперативне управління виробництвом - галузеві міністерствами і відомствами. Такий поділ функцій спричинив безліч проблем.

2. Підприємства з державною часткою участі в статутному капіталі. Управління здійснюється шляхом включення до органів управління цих підприємств представників держави, але представник держави повинен бути хорошим менеджером, володіти методами дослідження систем управління, мати почуття соціальної відповідальності.

3. Нерухоме майно держави Це золотий фонд державної власності, що завжди в ціні і повинен постійно ефективно функціонувати.

4. Земельні відносини. У цій сфері діє багато законодавчих актів, що нерідко носять суперечливий характер і це не сприяє ефективному розвитку сільськогосподарського виробництва.

5. Відносини власності в регіонах. Перевести нерухомість з однієї форми власності в іншу це не проблема. Важливо домогтися, щоб на цій базі оптимально реалізовувалися інтереси працівника, підприємства і держави.

Види державного регулювання кризових ситуацій на макрорівні:

Законодавчо-нормотворча діяльність

Фінансове регулювання

Сфера виробництва

Україні -
продуктивність.
Керує - науково-
технічний
прогрес, який у
свою чергу,
знаходиться під
впливом історії,
культури, іння
утворення,
кошти/цінальні
інфляції в
державі
кавалі в якості
наочини цього
статтями в
наслідки
Попри це
впливана з
інфляції в
державі
кавалі в якості
наочини цього
статтями в
наслідки
Попри це

Види державного регулювання кризових ситуацій на мікрорівні:
Запровадження процедур профілактики банкрутства та санації неспроможних підприємств

Соціальна сфера. Шляхи державного впливу: пенсії, стипендії, соціальні допомоги; медицина; освіта; трудові відносини; комунальні послуги.

Механізм антикризового державного управління в Україні має на меті створення концепції кризостійкої держави. Кризостійкість держави – це можливість реагувати на виклики зовнішнього світу та виникнення симптомів кризи шляхом налагодженого механізму антикризового державного управління, що має функції та інструменти діагностування, подолання та прогнозування кризових явищ та ефективні інструменти боротьби із ними, трансформація кризових загроз у нові можливості.

2.2. Антикризова фінансова політика в системі антикризового фінансового управління держави

Державне антикризове фінансове управління

- частина загальної системи державного управління, яка включає прогнозування і своєчасну діагностику кризових ситуацій у фінансовій та банківській сфері, аналіз причин їх виникнення, визначення першочергових заходів щодо стримування кризових явищ, а також розробку комплексної програми по виходу з кризової ситуації та відновлення стійкого економічного зростання.

У періоди криз роль держави в управлінні економікою і соціальними процесами значно зростає.

Держава виконує роль організатора і координатора правових, фінансових, організаційних, управлінських заходів, що проводяться на всіх рівнях, особливо на мікрорівні. Держава бере на себе значну частину витрат по антикризовим заходам, розширює державний сектор економіки для виконання стратегічних і соціально значущих функцій.

Каналами проникнення фінансових шоків з європейських ринків на систему державних фінансів України є:

підвищення вартості зовнішнього фінансування для держави, підприємств і банків, обмеження їх доступу до зовнішніх ринкових позик та підвищення ризиків рефінансування зовнішнього боргу України;

скорочення надходження позичкового і акціонерного капіталу європейських банків до банківського сектору України, що негативно впливає на фінансову стійкість вітчизняних банків та зменшує обсяги кредитування національної економіки;

збільшення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу, скорочення надходжень за фінансовим рахунком та інтенсифікація втечі вітчизняного капіталу, що призводить до виникнення дисбалансів на валютному ринку України і небезпечного зниження міжнародних резервів.

До основних причин боргової кризи у системі державних фінансів належать:

експансійна бюджетно-податкова політика;

вплив іноземного капіталу з України;

підвищення спредів за борговими зобов'язаннями країн з ринками, що формуються;

девальвація національної валюти;

недовіра до економічної політики держави, зниження доходів бюджету і низький попит на ОВДП;

падіння світових цін на металопродукцію, зниження доходів бюджету.

Принципи державного антикризового фінансового управління:

о наукова обґрунтованість антикризових заходів;

о правове забезпечення антикризового управління;

о підтримка фінансової системи;

о надання допомоги найбільшим структуроутворюючим підприємствам;

о пріоритетність соціального захисту населення;

о запобігання масовим вивільненням;

о підтримка малого бізнесу і розширення самозайнятості населення.

До найбільш важливих напрямків антикризової політики держави загалом відносяться наступні:

1. Розробка правової бази антикризового управління.

2. Антикризове фінансове управління, яке включає:

- 2.1. Бюджетно-податкове регулювання (фіскальний менеджмент).
- 2.2. Розробка механізмів фінансової стабілізації.
- 2.3. Підтримка реального сектору економіки.

забезпечення відображено в пивільному, бюджетному та податковому законодавстві, у законах, що регулюють діяльність акціонерних товариств, у законодавстві про конкуренцію і малому

2.1. Бюджетно-податкове регулювання (фіскальний менеджмент)

Під час кризи виникає необхідність переглянути бюджет в умовах падіння державних доходів, забезпечити бюджетне фінансування антикризових програм, уточнити розміри та обмеження бюджетного дефіциту, забезпечити право на розширення можливостей для надання підтримки підприємств і муніципальних утворень, на зміну порядку адміністрування митних платежів, на розширення джерел фінансування дефіциту бюджету і т. д.

2.2. Розробка механізмів фінансової стабілізації.

До найбільш оперативним і ефективним заходам стимулювання економічної політики в умовах кризи відносяться заходи грошово-кредитної політики. Вона націлена на нормалізацію ситуації у банківській сфері та забезпечення широкого доступу підприємств до кредитування на прийнятних умовах; сприяє відновленню інвестиційних процесів в економіці, робить кредити більш доступними для реального сектора економіки; сприяє зниженню ставки рефінансування, регулювання норм обов'язкових резервів, операцій на відкритому ринку.

2.3. Підтримка реального сектору економіки.

Держава розробляє комплекс заходів, націлених на розширення доступу підприємств до фінансових ресурсів через пряме кредитування держбанками, стимулювання приватного кредитування з допомогою субсидування процентних ставок по кредитах, надання державних гарантій, створення умов для випуску акцій і облігацій для подальшого їх викупу уповноваженими організаціями.

Напрямки антикризової політики держави (продовження):

3. Вдосконалення організаційних структур державного управління та забезпечення ефективного управління фінансами регіонального розвитку.

4. Зниження напруженості на ринку праці.

Львівська обласна рада
зростає безробіття
час кризи, розробляються
цільові програми
сприяють зайнятості
населення. В них
основний акцент
робиться на
підготовку
безробітних, підприємку
активних форм пошуку
роботи і створення
тимчасових робочих
міст для студентів.
Організація
оперативного реагування
проблемних зон, вивчення
ситуації, координація
заходів з урахуванням
інтересів населення.

керівники
структурують
підприємств,
представники
промадської та
соціальних установ. В
рамках таких структур
більш ефективно
здійснюються обмін
досвідом, координація
діяльності, досягаються
інтереси, а органи
державного управління
можуть не тільки
надавати підприємку

Напрямки антикризової політики держави (продовження):

5. Соціальний захист населення.

6. Підтримка внутрішнього попиту

доходів населення і корпоративного сектора. Це обмежує можливість економічного зростання, знижує стимули для діяльності підприємства в країні. Держава в першу чергу підтримує попит на продукцію найбільш падаючих галузей (наприклад, автомобільну галузь), галузей, що мають мультиплікативний ефект (такі як житлове будівництво) та інші галузі (зокрема, соціальні послуги, освіта, охорона здоров'я, пенсії і т.д.).

Держава також може втручатися в економіку за допомогою різних інструментів: змінюючи податкову політику, вводячи субсидії, надаючи гарантії банкам, регулюючи валютний курс, вводячи контроль за рухом грошей, видаючи кредитні лінійки тощо.

Розуміння цих напрямків антикризової політики важливо для розуміння того, як держава може допомогти економіці вийти з кризи.

Напрями антикризової економічної політики держави

Узагальнення міжнародного досвіду дозволяє виокремити низку антикризових інструментів у наступних сферах:

розширення пропозиції кредитних ресурсів;

підтримка малого й середнього бізнесу; стимули для інвестицій та інновацій; підтримка галузей;

підтримка експортерів;

податкові та фінансові інструменти.

З метою стабілізації національної економіки та оптимального перерозподілу фінансових ресурсів органами державної влади, перш за все, слід врахувати особливості виникнення кризових явищ, а саме:

- виявлення об'єктивних причин та можливих наслідків їх прояву у вітчизняній економіці;

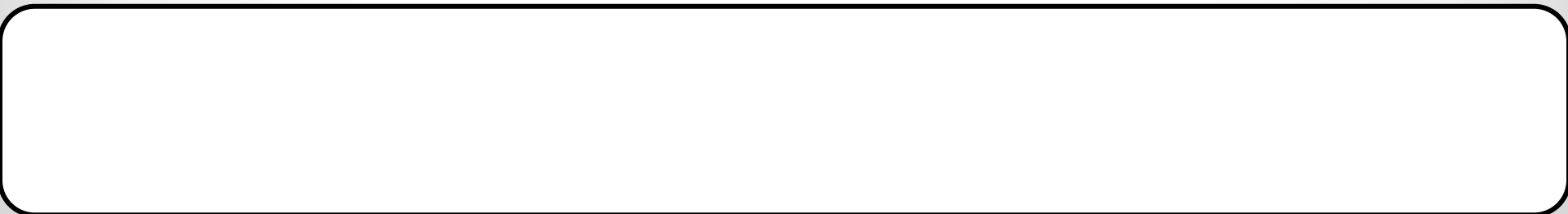
- прогнозування критеріїв оцінки безпечності кризових явищ;

- дослідження методів антикризового управління та їх використання залежно від сфери виникнення та розміру завданої шкоди.

З огляду на вищенаведене та за сучасних умов перебігу соціально-економічних процесів в Україні загалом стабілізаційна фінансова політика повинна характеризуватися наступними особливостями її ефективної реалізації:

- По-перше, стабілізаційна фінансова політика держави повинна мати чітко визначену мету та завдання, які ставилися при її проведенні, оскільки від цього, насамперед, й залежить результативність її реалізації.
- По-друге, з метою досягнення стабільності соціально-економічного розвитку в країні, стабілізаційна фінансова політика держави повинна бути спрямована на покращання інвестиційного клімату в Україні за рахунок створення ефективної системи інституційного забезпечення діяльності як вітчизняних, так й іноземних інвесторів.
- По-третє, на сучасному етапі поступального розвитку національної економіки стабілізаційна фінансова політика держави повинна проявлятися також у перерозподілі фінансових ресурсів між окремими верствами населення, галузями, регіонами за рахунок забезпечення високої зайнятості населення та їх соціального захисту.
- По-четверте, у процесі реалізації стабілізаційної фінансової політики держави повинен бути чітко визначений характер її впливу на соціально-економічні процеси, що мають місце в економіці країни.

Зважаючи на глобальність їх впливу, вважаємо за доцільне зупинитися саме на макрорівні та надалі визначити ключові напрямки реалізації стабілізаційної фінансової політики в межах національної економіки:

2.3. Розвиток національних фінансових систем в умовах глобальної фінансової кризи

Фінансова глобалізація, що розвивається в сучасних умовах, є важливою ознакою становлення не лише національної економіки, а й її фінансової системи.

Проте стихійні процеси такої глобалізації посилюють диспропорції в розвитку світової економіки. Зокрема, відсутність рівноваги на валютних ринках, спекулятивний, фіктивний характер інвестиційно-банківського бізнесу створили передумови для виникнення фінансової кризи, що відображається на розвитку світової економіки.

Вирішення цього завдання вимагає розуміння справжніх причин, що породжують кризу, її глибину і тривалість. Взаємопов'язаність подій на світовому фінансовому ринку обумовлюють глибину впливу цього процесу на національні економіки.

Перший підхід ґрунтується на трактуванні сучасної кризи в контексті циклічних процесів. Головним питанням за такого підходу стає визначення очікуваної точки виходу з кризи і створення умов для повернення економічної динаміки на висхідну траєкторію.

Другий підхід базується на виявленні серйозних аномалій, притаманних поточній кризі, порівняно з попередніми. Цей підхід ґрунтується на припущенні можливості знаходження принципово нових рішень із подолання кризи.

Світова криза, що стала невідворотною реальністю з осені 2008 року, змушує експертів і політиків усе більш серйозно аналізувати її витoki та шукати стабілізаційні механізми для відновлення фінансової стійкості. Можна виділити два підходи до дослідження цих питань.

В основі кризи лежать фундаментальні причини, включаючи макроекономічні, мікроекономічні та інституційні, перш за все:

- світові дисбаланси (дефіцит поточного рахунку США поряд із профіцитами та значними обсягами валютних резервів у Китаї і країнах – нафтоекспортерах Перської затоки, глибока і зростаюча соціальна нерівність);
- політика низьких процентних ставок, яку проводила ФРС у 2001–2003 рр., намагаючись запобігти циклічному спаду економіки США, та пов'язана з цим кредитна експансія, яка супроводжувала пом'якшення монетарної політики і є однією з типових умов фінансових криз;
- надлишок ліквідності в економіці США;
- втрата зв'язку між зростанням вартості фінансових активів і підвищенням продуктивності праці;
- неадекватна бюджетна політика;
- мікроекономічні чинники та інституційні причини;
- глобалізація світової економіки.

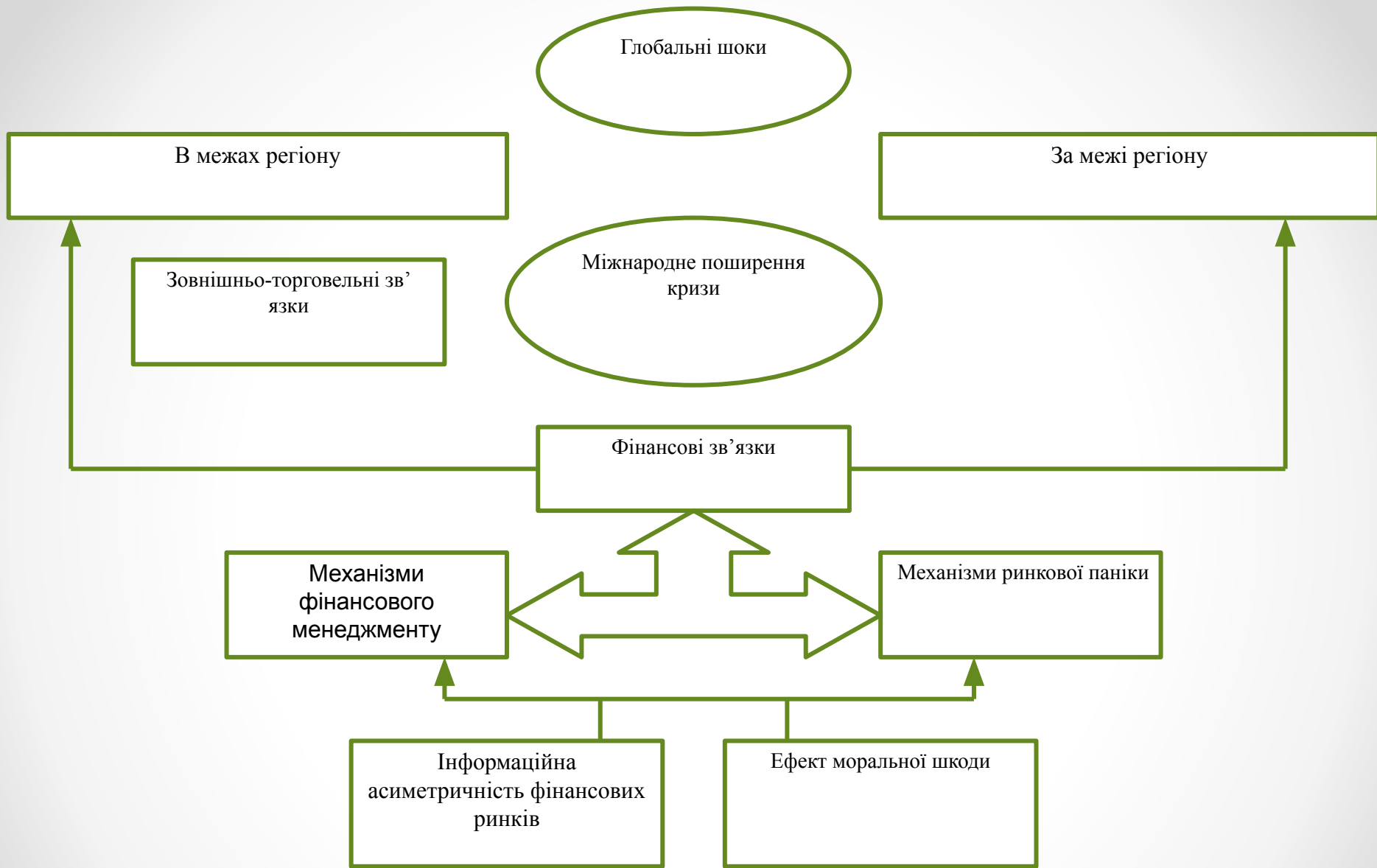

Схема дії механізмів міжнародного поширення кризової інфекції

На поширення кризи вплинула ще одна фундаментальна передумова, а саме втрата зв'язку між зростанням вартості фінансових активів та підвищенням продуктивності праці. Ключовим орієнтиром розвитку корпорацій стало зростання капіталізації.

Наступним етапом світової кризи стало її переростання у **кризу суверенних боргів** економічно розвинених країн, передусім зони євро.

Механізм кризи був такий. Доступ до ринкового фінансування для периферійних країн зони євро був обмеженим, і вони були змушені отримувати необхідні кошти для погашення короткострокових виплат за боргом шляхом емісії облігацій, які придбали банки. У свою чергу, сумніви кредиторів щодо кредитоспроможності банків обмежили можливості доступу для банків зони євро до приватних джерел фінансування.

Це, у свою чергу, негативно позначилося на кредитному потенціалі банків і поглибило економічні проблеми. Неспроможність урядів євросони вжити кардинальних заходів у відповідь на кризову ситуацію додатково погіршило перебіг кризи. Кардинальним шляхом розв'язання кризи в зоні євро була б тісна економічна взаємодія, вироблення загальноєвропейської бюджетної і податкової політики, трансформація національних боргів у загальний державний борг Європи.

Витрати країн світу на антикризові фінансові заходи

Найбільш масштабними заходами були:

1) скоординоване зниження відсоткових ставок провідними центральними банками у жовтні 2008 року у відповідь на банкрутство «Леман Бразерс»;

2) кредитна підтримка комерційним банкам США шляхом рефінансування та купівлі постраждалих активів ринкових інституцій. Так, Федеральна резервна система США надавала строкові кредити фінансовим установам США і за межами своєї юрисдикції шляхом укладення угоди про свопи з іншими центральними банками, купувала активи низької якості страхової агенції AIG тощо, іпотечні, у т. ч. агентські, цінні папери, для розблокування фінансових і кредитних ринків;

3) зобов'язання Федеральної резервної системи підтримувати короткострокові ставки на винятково низькому рівні упродовж тривалого періоду. Суть цього рішення полягає в тому, що оскільки неможливо надалі знизити короткострокові відсоткові ставки через близький до нуля рівень, вихід полягає у продовженні терміну дії низьких короткострокових ставок;

4) купівля Європейським центральним банком урядових облігацій периферійних країн зони євро. Операції рефінансування банків цим банком терміном на 36 місяців, розширення переліку активів, придатних як застава в обмін на кредити. Відповідно до наявних оцінок, пік кризи суверенних боргів у зоні євро пройдено.

2.4. Фінансова політика попередження та ліквідації наслідків глобальної економічної нестабільності в зарубіжних країнах

Дилема щодо доцільності посилення регулювання фінансових установ у рамках глобальної реформи «Базель III», яку передбачається поетапно впровадити до 2019 року, полягає в тому, що, з одного боку, запровадження більш жорстких нормативів щодо розміру капіталу у відсотках до ризикованих активів та ліквідності банків, пов'язане з цим повернення до класичної моделі банківських операцій, є логічним кроком у напрямі зміцнення фінансових систем шляхом запровадження контролю за ризикованістю банківської діяльності.

Негативним наслідком відсутності такого контролю було розв'язання банками фінансових проблем за рахунок коштів платників податків. З іншого боку, банки адаптують свою діяльність до більш жорстких нормативів шляхом надмірного скорочення боргового навантаження.

Це, у свою чергу, зумовлює скорочення ліквідності на ринку, зменшення доступності кредитів і кредитування реальної економіки, зменшення прибутковості банківської діяльності внаслідок згортання інвестиційних операцій, які є найбільш прибутковими. Таким чином, це надалі погіршує стан банківської системи, яка постраждала внаслідок кризи, та економіки в цілому.

Шляхами розв'язання вищезазначених проблем є:

У загальносвітовому масштабі

У бюджетній сфері

У соціальній сфері

У фінансовій системі

Основні напрями світового досвіду антикризової політики

Антикризові заходи країн світу в умовах глобальної фінансової кризи

Країна	Короткий виклад заходу
США	Збільшення зайнятості населення. American Recovery and Reinvestment Plan (Проект відновлення і реінвестування для розвитку інфраструктури) передбачено: будівництво і реконструкцію доріг і мостів; інвестиції в медичну сферу та інформаційні технології; проекти, спрямовані на “озеленення” Америки, енергоефективності громадських будівель на федеральному, державному та місцевому рівнях, будівництва, ремонту і модернізації шкіл і лікарень, екологічних проектів. Загальна вартість проекту складає 180 млрд дол. Збереження житла. Для цього задіяна лютнева програма – Making Home Affordable Refinancing program (Програма рефінансування “Зробимо Будинки Доступними”). Стабілізація фінансових ринків (виділено 15 млрд дол. на видачу кредитів малому бізнесу)
Антикризові заходи уряду Росії	Уряд РФ прийняв низку серйозних заходів на підтримку банківської системи, найважливіших підприємств, аграріїв, автопромисловості і соціальної сфери. На сьогодні уряд РФ має в своєму розпорядженні список стратегічних підприємств і компаній, яким на період фінансової кризи надаватиметься усіяка підтримка з боку держави. В першу чергу, це стосується надання гарантій і кредитів. Цей список налічує приблизно 1500 підприємств. Антикризові заходи Уряду РФ на підтримку соціальної сфери відчули, в першу чергу, безробітні громадяни, допомога яким значно підвищилася і склала до п'яти тисяч рублів
Україна	Програма “stand-by” у розмірі 16.4 млрд дол. надання термінової фінансової допомоги Світовим банком та іншими міжнародними фінансовими установами. Збереження досить високого рівня фіскальної дисципліни: дефіцит бюджету склав 1,5 % ВВП у 2008 р. та близько 3 % ВВП – у січні-липні 2009 р. Скорочення дефіциту бюджету у 2010 р. до 4 % ВВП (включно з відрахуваннями до Нафтогазу) [5]. Збереження виплат у соціальній сфері. Надання фінансової допомоги системним банкам, вжито заходи для ефективного вирішення проблем неплатоспроможності в несистемних банках. Внесено зміни до відповідних нормативних актів з метою переходу до більш гнучкої валютної політики.

Антикризові заходи країн світу в умовах глобальної фінансової кризи

Країна	Короткий виклад заходу
Індія	Переорієнтація експортноімпортних операцій в азійському напрямі (зростання частки Китаю у торгівельному балансі). Фінансова підтримка внутрішнього попиту; Реалізація масштабних інфраструктурних проектів
Бразилія	Головним джерелом нейтралізації впливу світової фінансової кризи на економіку Бразилії є прямі державні інвестиції до реального сектору економіки (машинобудування, сільське господарство). Державна підтримка національних банків. Відмова від зовнішнього кредитування
Австралія	Уряд гарантував зовнішні та внутрішні виплати комерційних банків, фактично взявши під свій контроль банківську сферу в державі. Розроблено та ефективно застосовується механізм пільгового кредитування та прямих державних субсидій (урядом Австралії було витрачено 7,3 млрд дол. США з метою підвищення купівельної спроможності населення)

Антикризові заходи країн світу в умовах глобальної фінансової кризи

Країна	Короткий виклад заходу
Китай	<p>Китай реалізує агресивну зовнішньоекономічну стратегію. Уряд Китаю передбачив першочергову підтримку таких галузей, як транспорт (покращення управління, безпеки технологій, підготовки кадрів та інформаційних систем), енергетика (підвищення ефективності електричних та атомних електро- станцій, технологій для дистанційного електроживлення об'єктів), паливний сектор, а також розвиток інфраструктури районів, що постраждали від землетрусів. Загалом передбачено фінансування у розмірі від 270 до 470 млрд дол. З початку 2009 р. китайські компанії інвестували в економіку Росії, Бразилії, Венесуели, Франції, Ірану та інших країн близько 100 млрд дол. Це стосується насамперед контролю над активами в нафтогазовій сфері, металургії та видобутку мінеральної сировини. Таким чином, в най- ближчій перспективі Китай матиме змогу, в тій чи іншій мірі, впливати на фінансово-економічну ситуації в цих державах, реалізуючи в такий спосіб довгострокову стратегію китайського геополітичного та гео економічного домінування</p>
Польща	<p>Незначна залежність Польщі від іноземних ринків (експорт становить менш як 40% польського ВВП). Забезпечення купівельної спроможності населення</p>

Сучасні дослідження, присвячені причинам виникнення кризи, приділяють найбільшу увагу двом факторам.

По-перше, це недоліки системи фінансового регулювання, яка не повною мірою враховує можливість нагромадження системних ризиків.

По-друге, відзначаються макроекономічні ризики зайво м'якої монетарної політики розвинених країн: напередодні світової фінансової кризи базові ставки в розвинених країнах були істотно нижче, ніж потрібно за **правилом Тейлора** ($r = p + 0,5y + 0,5(p - 2) + 2$) (1.4) де r – ставка ФРС США за федеральними фондами; p – рівень інфляції (дефлятор ВВП) за попередні чотири квартали; y – процентне відхилення реального ВВП від цільового рівня (розрив ВВП).

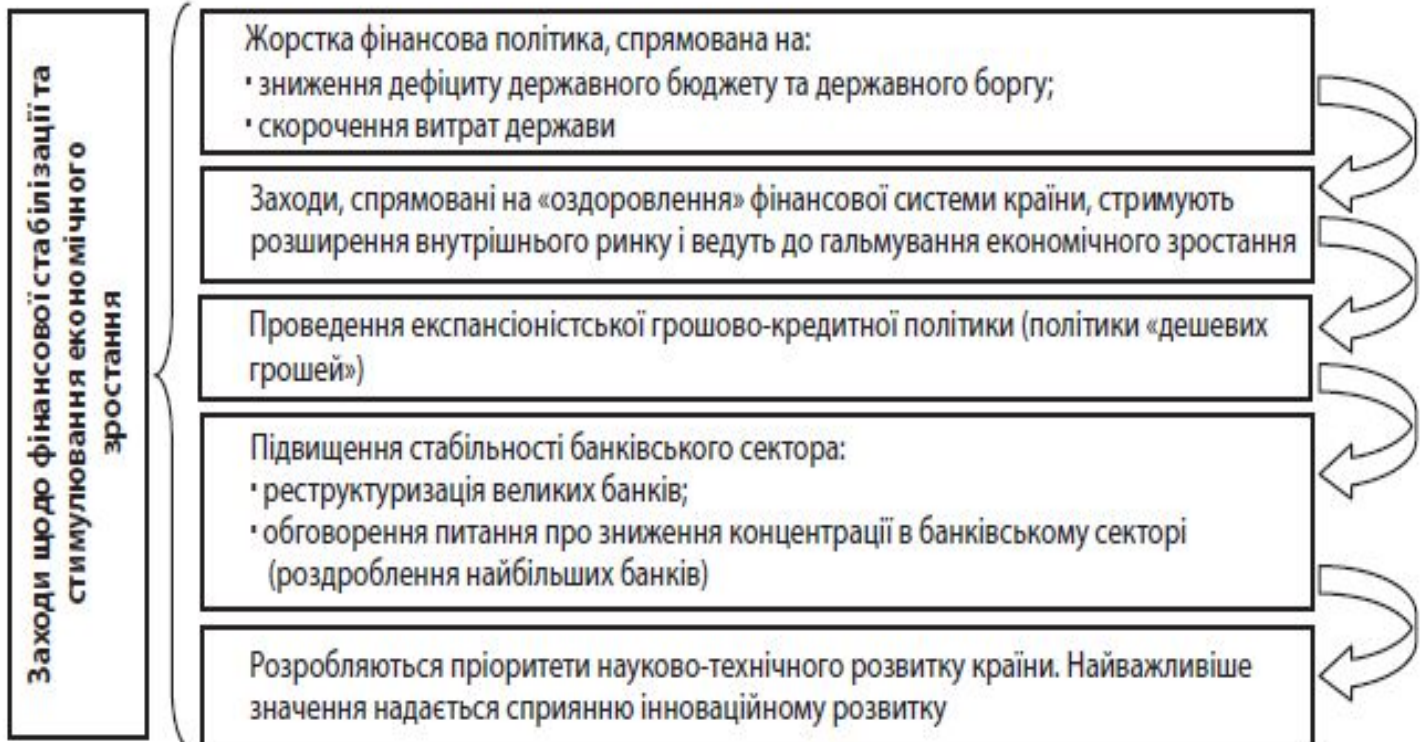
Політика протидії кризовим шокам частково була заснована на осмисленні попереднього досвіду, але значною мірою вироблялася вже після початку дестабілізації світової економіки. Розглянемо основні фінансові напрямки антикризових заходів розвинених країн.

Великобританія

Уряд Великобританії розробив стратегію розвитку, основними напрямками якої стали: реалізація сценарію відновлення макроекономічної стабільності, що поєднує тверду фінансову й м'яку монетарну політику, який був запропонований урядом в 2010 році; акцентування уваги на структурні й інституціональні перетворення в економіці.

Основні заходи в сфері фінансової політики Великобританії

Франція

Уряд Франції вдався до прямої допомоги бюджетоформуючих компаній на умовах збереження масштабів виробництва, робочих місць і зниження винагород топменеджменту. Так, уряд надав фінансову підтримку найбільшим автовиробникам країни – альянсу PSA Peugeot Citroen і Renault. Корпорації отримали кошти в розмірі 6 млрд євро під 6 – 7%, тоді як ставки банків становили 11 – 12%. В обмін виробники дали гарантію не закривати заводи, відмовитися від скорочення співробітників на час виплат за кредитом, зменшити дивіденди й скоротити премії вищому керівництву.

Німеччина

Аналогічні заходи були прийняті й у Німеччині: була надана пряма підтримка мюнхенському іпотечному банку Hypo Real Estate Holding AG, що працює на ринку нерухомості. Крім того, Уряд Німеччини затвердив правила, що стосуються обмеження зарплат топ-менеджерів.

Нідерланди

Уряд Нідерландів підготував пакет антикризових заходів, націлений на стабілізацію в наступних сферах: трудова діяльність, інновації й розвиток, інфраструктура й будівництво, ліквідність компаній, відновлення державних фінансів.

Нідерландський уряд вважає за необхідне в умовах кризи інвестувати кошти в розвиток інноваційних технологій, промисловості, енергетики й охорони навколишнього середовища, тому що успішний розвиток цих сфер впливає на економіку й суспільство в цілому.

За підтримки Міністерства з економічних питань організована програма SenterNovem, покликана стимулювати стійке економічне зростання і підтримку інноваційних ідей, за допомогою організації комунікації й обміну знаннями між ринком і урядом на національному й міжнародному рівнях. Приватні компанії, дослідницькі інститути, підприємці й вчені можуть звернутися в SenterNovem за порадою, інформацією або фінансовою підтримкою.

Заходи державної підтримки фінансового сектора в розвинених країнах

Країна	Рекапіталізація		Гарантії за зобов'язаннями		Гарантії за активами		Покупка активів	
	програма	разові	програма	разові	програма	разові	програма	разові
Австралія			+					
Канада								
Франція	+	+	+	+				+
Німеччина	+		+	+	+		+	
Італія	+		+					
Японія	+				+			
Нідерланди	+	+	+					+
Іспанія	+		+					
Швейцарія		+	+			+		
Великобританія	+		+				+	
США	+	+	+		+	+		+

Вжиті заходи сприяли зниженню дефолтних ризиків, припиненню жорсткості стандартів кредитування й тим самим були важливим механізмом стримування кризи ліквідності й підтримки пропозиції кредитів.

Зм'якшення монетарної політики й надання ліквідності фінансовим організаціям є традиційним інструментом боротьби з фінансовою нестабільністю в розвинених країнах, тому в кризових умовах саме ці заходи були використані в першу чергу. Вони включали розширення дисконтного вікна (ФРС США, Банк Англії, Банк Японії) і зниження процентних ставок (ФРС США).

У цілому можна відмітити, що прийняті в кризовий період програми підтримки економіки й фінансового сектора в більшості країн досягли своїх цілей: вдалося запобігти масштабному колапсу банківської системи, обмежити спад у реальному секторі, запобігти різкому зниженню рівня життя.

2. 5. Соціально-економічний розвиток України в умовах глобальної фінансової кризи

Глобальна економічна і фінансова криза не обійшла і Україну.

Несприятливі процеси на світовому ринку товарів і капіталів негативно позначились на економіці України. В Україні були свої причини економічної кризи, успадковані ще від колишнього СРСР.

Всі причини вітчизняні економісти поділяють на три групи.

До першої групи віднесли

причини
успадковані від
СРСР

До другої групи віднесли

невдало проведені
економічні
реформи

До третьої групи віднесли

причини, пов'язані з
трансформацією
економіки
України до ринку

Причини, пов'язані з трансформацією економіки України до ринку, а саме:

- наявність глибоких диспропорцій в економіці, які проявились в тому, що частка виробництва групи А (виробництво засобів виробництва) становила 70%, а групи В (предметів споживання) – 30%, в той час як у розвинутих країнах має місце обернене співвідношення; отже, економіка орієнтована не на людину, а на виробництво заради виробництва;

- значна мілітаризація економіки – 35% від ВВП;

- значне фізичне та моральне зношування основних виробничих фондів, звідки низький рівень продуктивності праці та погіршення конкурентоспроможності на світових товарних ринках;

- розрив господарських зв'язків з країнами колишнього СРСР, внаслідок чого Україна втратила ринки збуту, джерела сировини, а це, в свою чергу, привело до зупинення багатьох підприємств.

Через відсутність ресурсів та комплектуючих лише 20% підприємств мали завершений технологічний цикл. Україна стала залежною від світових цін на сировинні товари та енергоносії. Причини, пов'язані з невдалими економічними реформами в державі:

- Невдале реформування економіки, впровадження теорії вільного ринку, який функціонував в країнах Заходу ще до економічної кризи (1929-1933р.р.). Ця політика знайшла свій прояв у шоківій лібералізації цін.

- Відступ реформаторів від державного регулювання економіки, тобто, невміння раціонально поєднати механізм державного регулювання з ринковими важелями, як це використовують країни Заходу. –

- Непродумане впровадження купоно-карбованця, який не був оформлений як валютні ресурси власної (національної) банківської системи, відповідно не мав надійного захисту. Це стало однією з причин його катастрофічного знецінення. Замість функції захисту національного ринку він став засобом його спустошення.

- Непродумана валютна політика, через яку неможливе раціональне встановлення валютних курсів.

- Недосконале податкове законодавство, поставило у невигідне становище товаровиробника (через непомірний податковий тягар), і у вигідне, привілейоване – посередника.

До третьої групи відносять причини, які виникли в результаті трансформації економіки України до ринку:

- відкритість економіки, яка сприяла насиченню вітчизняного ринку іноземними товарами низької якості, але дешевшими ніж товари вітчизняного виробництва, в результаті деякі галузі та підприємства не вистояли у конкурентній боротьбі;

- залежність економіки від іноземного капіталу (з другої половини 2005 року значно зросли потоки капіталу в Україну; це призвело до валютних дисбалансів, підвищення рівня інфляції, що погіршило цінову конкурентоспроможність економіки; зростання дефіциту платіжного балансу та зовнішнього боргу; вже на сьогодні зовнішній борг України становить 82% від ВВП);

- відставання надійної кредитно-банківської системи, внаслідок чого комерційні банки отримують стократні прибутки, наживаючись від конвертованості валюти;

- масовий відплив капіталу за кордон в офшорні зони (щорічно 5-6 млрд. дол.США, що в сукупності складає 25-30 млрд. дол.) і т.д..

Вище названі та ще багато інших зовнішньоекономічних причин поглиблюють економічну кризу та її соціальні наслідки, такі як інфляція, зростання цін на енергоресурси, товари народного споживання, продукти харчування; зростання безробіття, збільшення еміграції, особливо молодого працездатного населення з України.

2. 6. Фінансове регулювання розвитку економіки України у стані рецесії

Розвиток економіки України відбувається перш за все в контексті загальносвітових тенденцій, обумовлених паралельними процесами накопичення капіталу та зростання масштабів його експорту і лібералізації торгівлі та інвестиційної діяльності. Пов'язані з цим ефекти призвели до небаченої волатильності поведінки економічних агентів.

Наслідком стала властивість економіки України до нерівноважної самоорганізації, а за певних умов – досягнення достатнього рівня ресурсно- функціональної стійкості у незбалансованих станах. При цьому нерівноважність стала сутнісним чинником ініціювання трансформацій та перетворень у межах цільового коридору генерування нових якостей.

Простий силовий тиск часто веде до того, що система всього-на-всього «збивається» до попередніх структур, що потенційно закладені в певних рівнях її організації, започаткування принципів нових структур потребує нетрадиційних управлінських дій у галузі параметрів порядку, незначних, але топологічно точних енергетичних впливів на систему, своєрідних «уколів» у точках біфуркації.

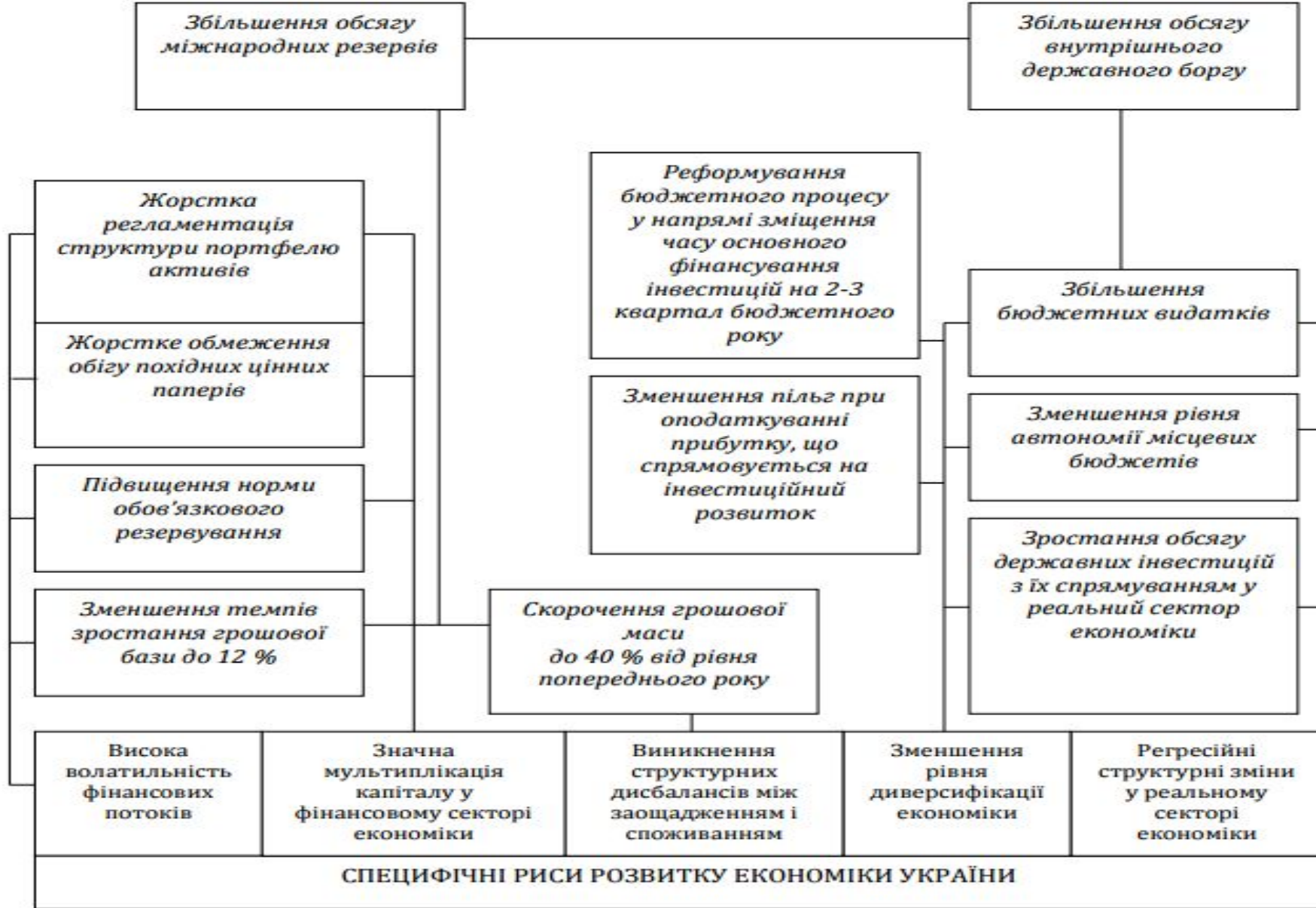

Такі впливи можливо здійснити за допомогою певних фінансових інструментів. Використання фінансових інструментів ґрунтується на результатах дослідження структурної організації економічної системи.

Так на стадії руйнування економічної системи (що властиве економіці України нині), коли відбувається її дисипація, що може супроводжуватись початковим імпліцитним зростанням (у кінці стадії), доцільним є зменшення рівня невизначеності, що обумовлюватиме пришвидшення трансформацій у системі та більшу їх глибину.

Напрями застосування фінансових інструментів на стадії економічного спаду для економіки України із регулюванням рівня невизначеності

До складу інструментів,
які забезпечують
реалізацію принципу
жорсткості, належить
державний фінансовий
контроль

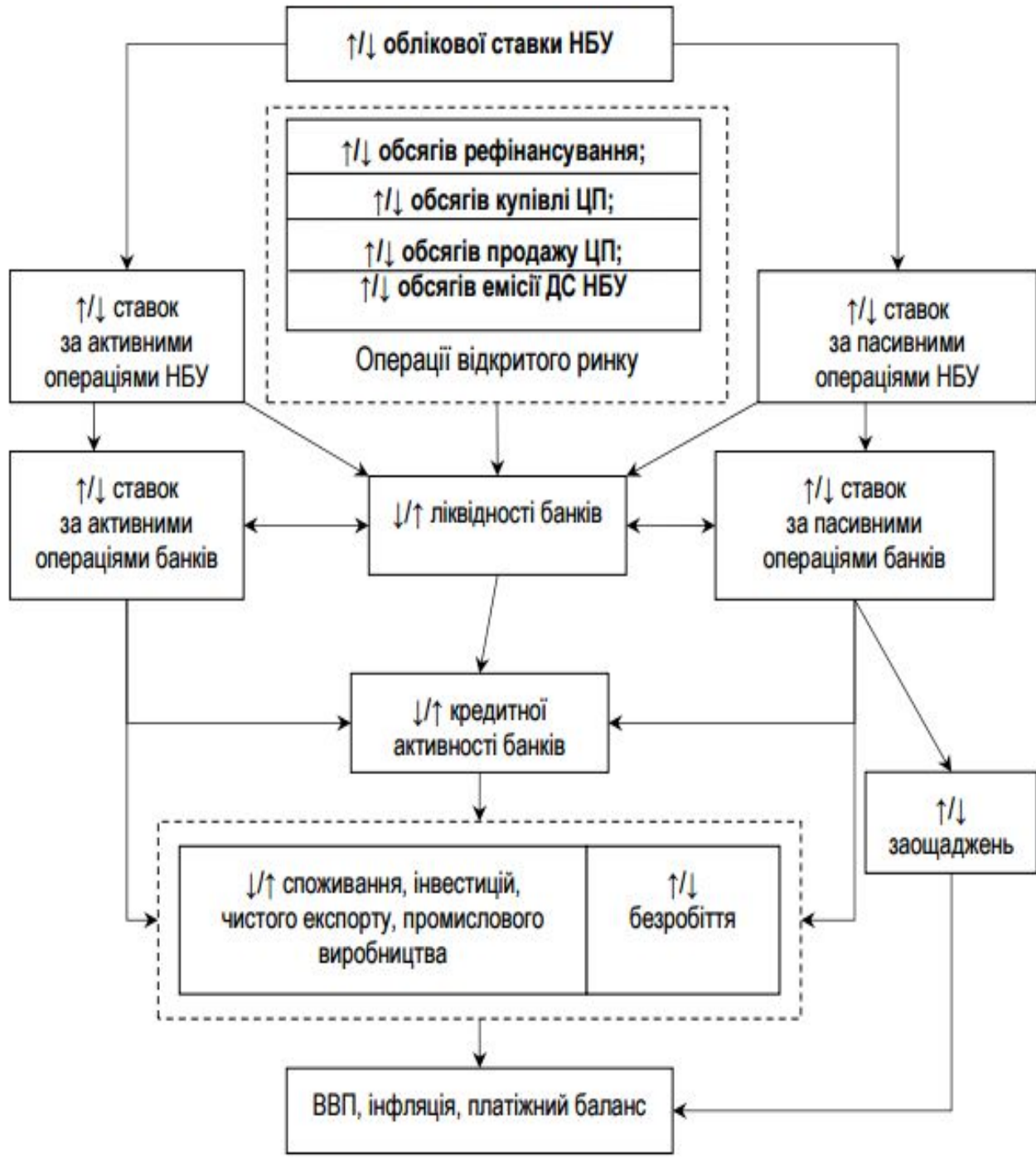
система, яка за
формальними ознаками
перейшла у спадок від
адміністративно-
командної економіки,
однак набула якісно
нових характеристик і за
нових умов має
виконувати відповідні
функції.

Від стану державних
фінансів, ступеня їх
прозорості,
ефективності
використання державної
власності значною
мірою залежать довіра
до держави з боку
власних громадян та
зарубіжної спільноти,
умови розвитку бізнесу,
інвестиційний клімат.

Оскільки становлення
державного фінансового
контролю в Україні
відбувалося одночасно із
процесом
державотворення і
переходом до ринкових
відносин, то відсутність
належної уваги при
формуванні системи
державного фінансового
контролю призвела до
виникнення тіньового
перерозподілу
грошових потоків, у
тому числі бюджетних.

Вплив процентної політики НБУ та операцій відкритого ринку на основні макроекономічні

показники

Застосування бюджетно-фіскального важеля, попри формально іншу спрямованість, фактично також повинно бути орієнтоване на зменшення грошової маси. Загальне збільшення видатків повинно супроводжуватись зміною їх структури.

Потребою зменшення волатильності фінансових потоків, що проходять через централізовані фонди фінансових ресурсів, зумовлена також необхідність реформування бюджетного процесу. Специфіка організації бюджетного процесу обумовлює циклічність як у формуванні бюджетних доходів, так і у виконанні бюджетних видатків.

Застосування інструментів регулювання невизначеності економічних процесів, відповідно, необхідно розпочинати також із врахуванням лагу до моменту домінування ентропійних процесів. Їх використання відразу після проходження моменту біфуркації призведе до виникнення структурних дисбалансів в економіці, нераціонального використання коштів та може спровокувати надмірну інфляцію, повертаючи систему до стану дисипації.

У зв'язку з інтеграцією національної економіки у світову фінансово-банківську систему Національний банк України має забезпечувати за рахунок монетарних засобів не лише стабільність курсу національної валюти, зниження рівня базової інфляції, а й стабільність банківської системи та сприяти економічному зростанню країни.

Принципами застосування фінансового інструментарію для мінімізації рівня невизначеності системи є принципи обмеження, жорсткості та капіталізації, комплексне застосування яких матиме наслідком зменшення волатильності фінансових потоків за їх обсягом та збереження їх суб'єкт-об'єктної волатильності.

Застосування зазначених принципів дасть змогу зменшити гостроту проблем сталості розвитку економічних систем, пов'язаних із контингентністю стохастичних взаємозв'язків, еволюцією інституціональної структури суспільства, накопиченням структурних невідповідностей та негативним впливом індукції закономірностей зовнішніх економічних процесів.

Державна політика регулювання кризових ситуацій полягає в мінімізації економічного й соціального збитку, викликаного дією світової економічної кризи. При цьому важливо відзначити, що руйнування неефективних підприємств є найважливішим чинником ринкової економіки, що забезпечує її зростання і розвиток

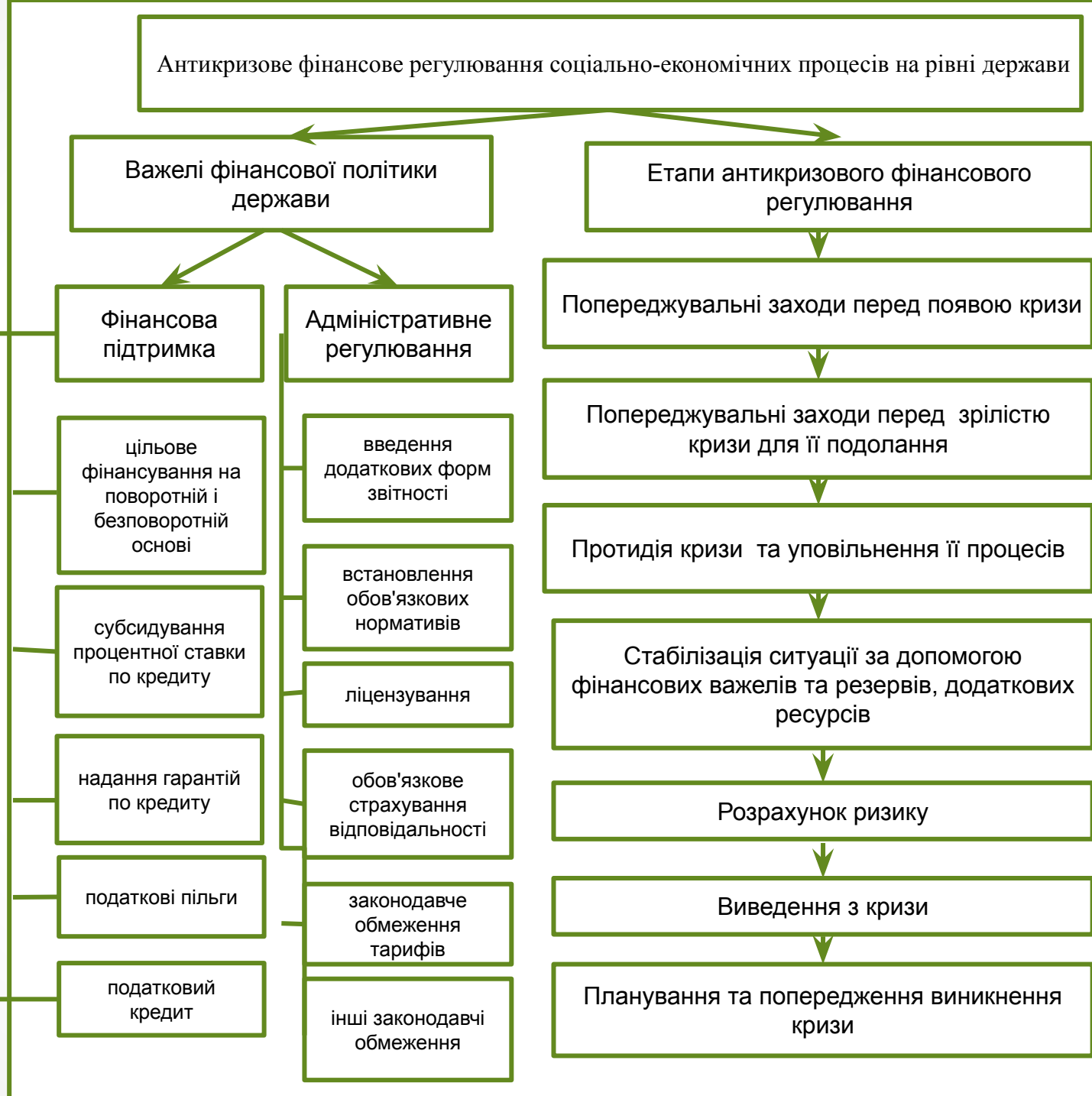
Серед пріоритетних напрямів застосування фінансових інструментів бюджетно-фіскального спрямування:

зменшення бюджетних видатків на поточне споживання і соціальне забезпечення та збільшення капітальних видатків

розширення бази оподаткування

зменшення державного боргу тощо

Схема антикризового фінансового регулювання соціально-економічних процесів на рівні держави

Дякую
за
увагу !!!

